

นวัตกรรมการวิจัยเพื่อก้าวทัน
Innovations for Community 4.0

CBR: พลังปัญญาของแผ่นดิน

Creative Wisdom of the Land

Community Based Research

สร้างคน สร้างการเรียนรู้
สร้างการเปลี่ยนแปลง

มหาวิทยาลัยราชภัฏ นส เต่าง涔โมเดล

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรี นฤบดินทร สยามมีมหาราชิราช บรรณาธิการพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราประทับ “ราชภัฏ” และตราประจามหาวิทยาลัย นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณและเกียรติยศสูงสุดแก่ชาว มหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วพระราชอาณาจักร โดยนาม “ราชภัฏ หมายความว่า เป็นคนของพระราชา” ชื่มหาวิทยาลัยราชภัฏ ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ได้เกิดพระมหากรุณาธิคุณ นี้ไว้เหนือ geleia และจะรักภักดีด้วยการตั้งปณิธานที่จะประพฤติ และปฏิบัติหน้าที่เจริญร้อยตามเบื้อง พระบุคลบาท ในการพัฒนาประเทศและนำด้วย บำรุงสุขแก่พื้นท้อง ประชาชนชาวไทย

ตลอดระยะเวลากว่า 50 ปี ที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยราชภัฏล้านนา ยังคงยึดมั่นคุณมการณ์และปณิธานของ “ราชภัฏ” ต่อภารกิจการเป็นองค์กรหลักเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้สามารถพึ่งพาตนเองและสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีตามหลักวิถีพื้นเมือง โดยสร้างความเข้มแข็ง เกิดการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น จึงได้มีการนำกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research : CBR) มาเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการพัฒนาร่วมกับชุมชน ซึ่งการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นแนวทางหนึ่งในการ สร้างคน สร้างการเรียนรู้ สร้างการเปลี่ยนแปลง ผ่านระบบและกลไกของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวิเคราะห์ ร่วมจัดการ ร่วมวางแผน โดยใช้กระบวนการที่เป็นเหตุเป็นผล เป็นระบบ บนฐานของความรู้และข้อมูล และมีการสรุปที่เรียนเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่อยู่คู่กับชุมชน

CBR: พลังปัญญาของแผ่นดิน

Community Based Research

Creative Wisdom of the Land

CBR นวัตกรรมการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 4.0

1. การพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน มีกระบวนการ ดังนี้

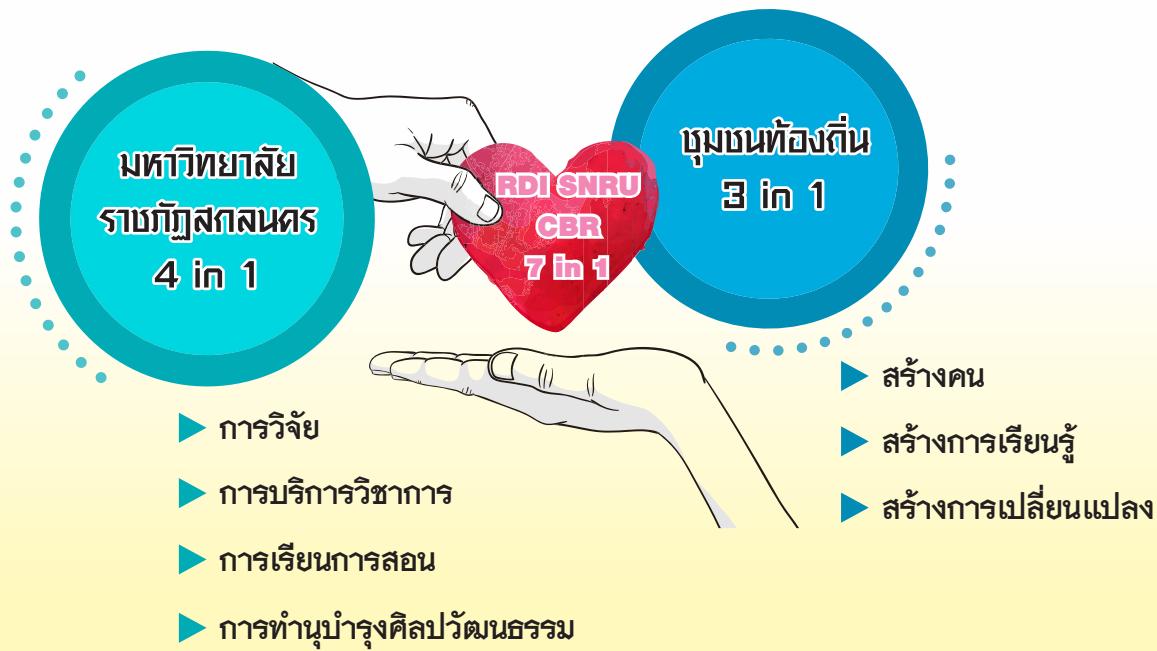
- 1.1 การสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน โดยการสื่อสาร ให้กับชุมชน ให้ความรู้ทางวิชาการ แก่ชุมชน
- 1.2 การพัฒนาฐานคิดเชิงระบบ โดยการสร้างฐานความคิดของคนในชุมชน
- 1.3 การพัฒนาศักยภาพของชุมชน โดยการพัฒนา เพิ่มพูนทักษะ ความรู้ และวิธีการในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 1.4 การสร้างกลุ่มคนทำวิจัย โดยการค้นหาคนที่มีสนใจ มีศักยภาพ มีทักษะ และองค์ความรู้ ต้องการพัฒนาตนเองด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

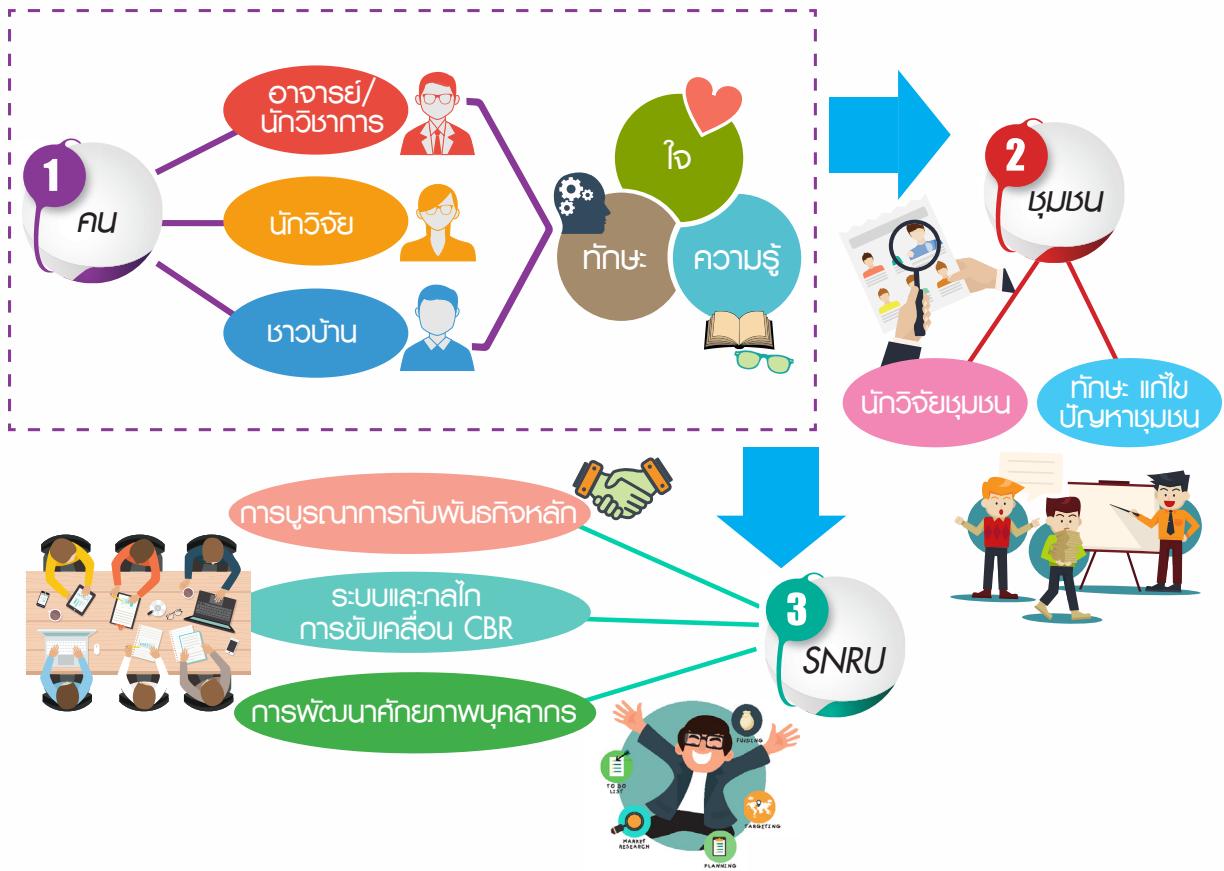
“โซโล่” แปลว่า การพูดคุย ปรึกษา
หารือกันในหมู่ประชาชน

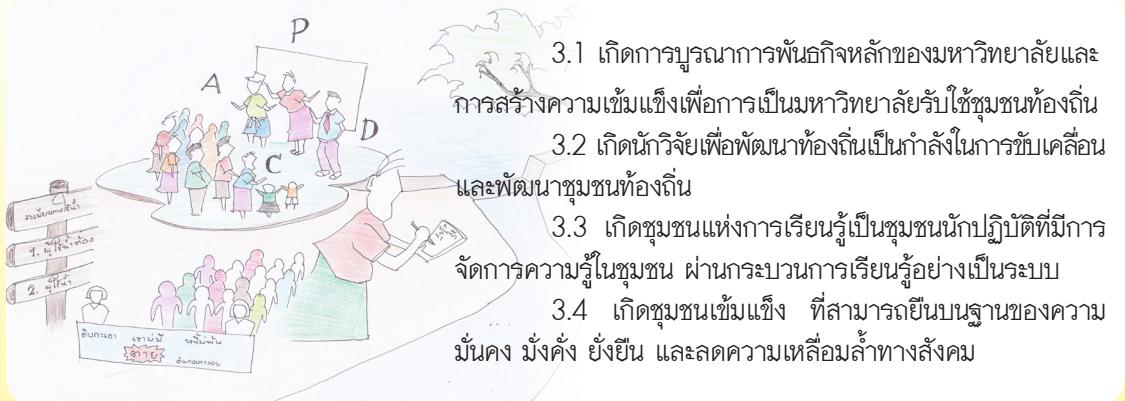
2. การเพิ่มพูนภูมิปัญญาท้องถิ่น

- 2.1 การขับเคลื่อนพลังปัญญาของแผ่นดิน โดยการปฏิบัติงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สู่การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคนให้ตั้นรู้ และคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล
- 2.2 การกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการส่งเสริมและสร้างโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมใน การดำเนินงาน พัฒนาความสามารถของคนในชุมชน และขับเคลื่อนงานในชุมชน
- 2.3 การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่สังคม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

3. การเสริมสร้างพลังปัจจัยของแผนดินอย่างยั่งยืน

การดำเนินงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

1 Time Line CBR SNRU

หมู่บ้านราชภัฏ สู่ เต่งอยโมเดล

เพื่อ...สร้างคน สร้างการเรียนรู้
สร้างการเปลี่ยนแปลง

2549

- งานวิจัยเพื่อการบริการวิชาการในพื้นที่ กฎหมาย หนอนหาร แหล่งท่องเที่ยว หมู่บ้านราชภัฏ
- ໂທນດວິຈີຍພໍອກ້ອງດົນ ການບັນຄຶ່ນມືນງານວິຈີຍເຊີງພັບທີ່

2555 - 2556

- “การวิจัยชุมชน” เพื่อพัฒนาศักยภาพบังควร โดย รศ.ดร.ไธสง แสงสิงห์ แสงสิงห์
- โครงการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพวิจัยเพื่อพัฒนา ท้องถิ่นอีสานตอนบน

2559 CBR-SNRU #1

- โครงการวิจัยสามารถสร้างองค์ความรู้เพื่อการแก้ไขปัญหา ของชุมชน จำนวน 5 โครงการ
- เต่งอยโมเดล “แก้ปัญหาชุมชนแบบมีส่วนร่วม เริ่มที่ชุมชน ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อชุมชน”

- “การวิจัยเพื่อท้องถิ่น” โดย พศ.ดร.บัญชร แก้วส่อง
- โครงการ มรสน. กับ บทบาทการพัฒนาชุมชนและ ท้องถิ่น สังคม เพื่อการพัฒนาศักยภาพ พลิตกันที่ท้องถิ่น และพัฒนาเชิงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
- MOU (สกอ.+มรสน.) 3 ปี
- วางแผนการทำงานร่วมกับเครือข่าย (TRF+IERD+SNRU)
- โครงการพัฒนาศักยภาพบังควร แล่ແລດປේຢັນຮຽນຮູ້ ກັບເຄືອຂ່າຍການວິຈີຍພໍອກ້ອງດົນ
- โครงการระบบเล็กສາໄກໃນການບັນຄຶ່ນມືນງານວິຈີຍພໍອກ້ອງດົນ ຂອນນາວິຖາລະຮາຍກັ້ງສຸກລົນຄ ແລະ ໂຄງການວິຈີຍ 5 ໂຄງການ โดยໃຫ້ພັນທີ່ວ່າກອດເຕົ່ງອຍປິບສູ້ນາການວິຈີຍ

คุณลักษณะสำคัญของ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”

2

2.1 โจทย์การวิจัยต้องมาจากชุมชน ถึงแม้ว่าจะมีนักวิชาการจากภายนอกเข้าไปชุดประกายความคิด แต่ท้ายที่สุดแล้ว โจทย์การวิจัยต้องเป็นโจทย์ที่ชุมชนหรือคนในท้องถิ่นเห็นว่ามีความสำคัญ และอย่างจะค้นหาคำตอบร่วมกัน

2.2 ชุมชนเป็นผู้กำหนด ชุมชนมีส่วนร่วมในการบูรณาการค้นหาคำตอบ ตั้งแต่การพัฒนาโจทย์การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การปฏิบัติการแก้ไขปัญหา และการสรุปผลการวิจัยร่วมกัน

2.3 การมีส่วนร่วมจากทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนเจ้าของโจทย์ และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความรู้สึกการเป็นส่วนหนึ่งของโจทย์การวิจัย

2.4 ออกแบบฐานข้อมูลที่ใช้งานได้จริง มีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการแก้ไขปัญหา โดยเริ่มจากการวางแผนการทำวิจัย จะทำให้ชาวบ้านเข้าใจกันเอง รู้ว่ามีปัญหาอะไร จุดไหน อย่างไร

2.5 การพัฒนาและยกระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้ชุมชนรู้จักตนเอง พึงต้นเอง เท็นทุนชุมชนเดิม นำทุนชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปผสมผสานกับความรู้ใหม่ เพื่อการแก้ไขปัญหาชุมชน พัฒนาชุมชน ให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการวิจัย

2.6 การสร้างคน สร้างการเรียนรู้ สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะชาวบ้าน ภายใต้หลักคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนแบบมีส่วนร่วม เริ่มที่ชุมชน ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อชุมชน

2.7 การเสริมพลังอำนาจของชุมชน การวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ควบคู่กับการปฏิบัติการ โดยมีชุมชนเป็นฐานที่ตั้ง ดังนั้น การบริหารจัดการงานวิจัย กระบวนการวิจัย จึงเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้เกิดการมองเห็นตัวตนของชุมชน (ทุนทางลัศก์) เเละมีการสร้าง พลังศรัทธาเชื่อมั่นในชุมชน หมู่บ้าน และมีพลังลูกชิ้นมาปฏิรูปชุมชนด้วยพลังของคนในชุมชน

กระบวนการของ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”

3.1 การสำรวจหาคนทำวิจัย คุณสมบัติของนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- 1) มีจิตสาธารณะ
- 2) มีจิตใจฟรี
- 3) มีความเพียร

3.2 การพัฒนาโจทย์ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีเป้าหมายอยู่ที่ผู้รับประโยชน์โดยตรงจากงานวิจัยคือชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น โดยในเบื้องหลังได้มีการกำหนดฐานคิดและวิธีคิด เป็นหลักการกำกับไว้อย่างน้อย 4 ประการด้วยกันคือ

- 1) โจทย์วิจัยต้องมาจากความต้องการของการของชุมชน
- 2) โจทย์วิจัยต้องมีความเป็นไปได้ที่จะประสบผลสำเร็จ
- 3) โจทย์วิจัยต้องยกระดับทักษะการแก้ปัญหาของชาวบ้านผ่านการศึกษา ค้นคว้าข้อมูล
- 4) ผู้เข้าร่วมต้องมีความเข้าใจต่อโจทย์วิจัยอย่างชัดเจน

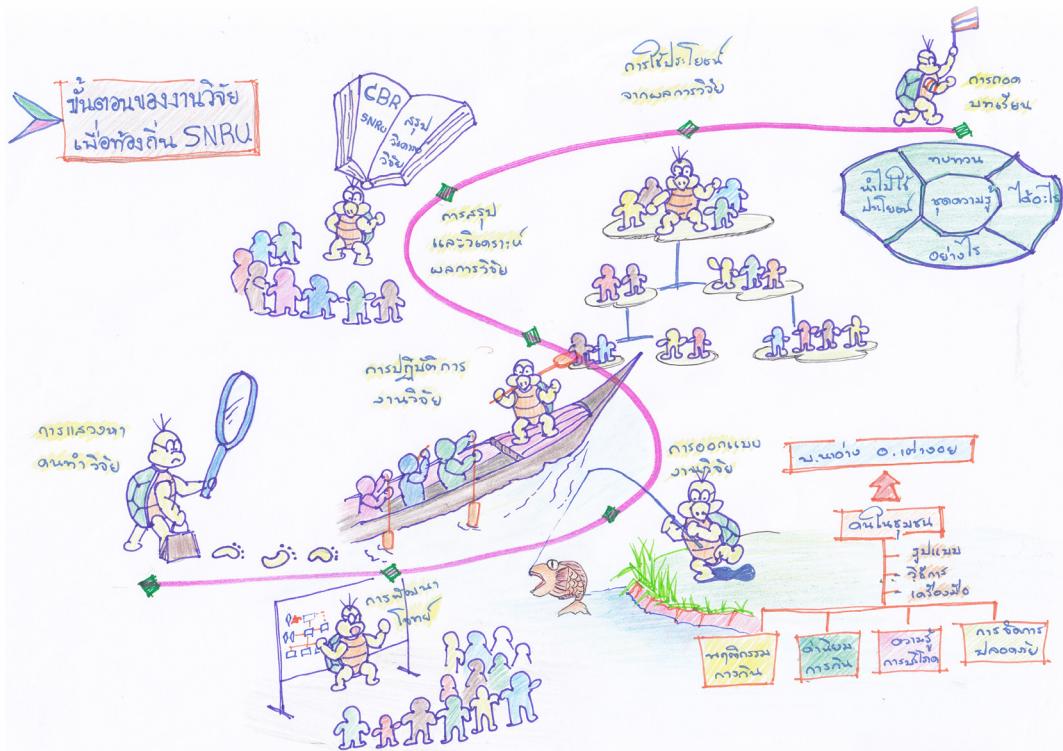
3.3 การออกแบบงานวิจัย ทีมนักวิจัยต้องทำความเข้าใจและออกแบบรูปแบบ การดำเนินงานร่วมกัน

3.4 การปฏิบัติการงานวิจัย การวางแผน การกำหนดเป้าหมาย และปฏิบัติการร่วมกัน ในทีมนักวิจัย

3.5 การสรุป และวิเคราะห์ผลการวิจัย นักวิจัยร่วมกันทบทวนกรอบและการประบูรณ์การดำเนินงาน วิเคราะห์ผลการวิจัย นำเสนอผลการวิจัย ถ่ายทอดสู่ชุมชนและเวทีวิชาการ

3.6 การใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย การนำผลการวิจัยคืนสู่ชุมชนเพื่อการขยายผลการต่อยอด เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนรวมไปถึงผลักดันให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนนำไปใช้ต่อไป

3.7 การตลอดบทเรียน เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของนักวิจัย โดยการตลอดบทเรียนและสักดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวนักวิจัย สร้างชุดความรู้ สร้างชุดบทเรียน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง

4 นวัตกรรม การวิจัยเพื่อก่อต้น 4.0

- 4.1 ระบบและกลไกการบริหารงานภายใน
- 4.2 ระบบการดำเนินงานภายใน
- 4.3 ระบบการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยผ่านพี่เลี้ยง และเครือข่ายงานวิจัยเพื่อก่อต้น
- 4.4 ระบบการค้นหานักวิจัยเพื่อก่อต้น
- 4.5 ระบบการค้นหาและการเลือกพื้นที่วิจัยในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อก่อต้น
- 4.6 ระบบการสนับสนุนติดตามการดำเนินงานในโครงการวิจัยเพื่อก่อต้น
- 4.7 ระบบการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อก่อต้น
- 4.8 ระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการเริ่มสร้างองค์ความรู้ในงานวิจัยเพื่อก่อต้น
- 4.9 ระบบการสื่อสารสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานวิจัยเพื่อก่อต้น

จากนวัตกรรมการวิจัยเพื่อก่อต้น 4.0 ดังกล่าว สามารถสร้างนักวิจัยเพื่อก่อต้นที่มีปณิธาน มีองค์ความรู้ในการทำงานเพื่อชุมชน รวมทั้งเกิดทักษะในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ตลอดจนเกิดการบูรณาการกับพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน เพิ่มพูนภูมิปัญญาท้องถิ่น และเริ่มสร้างพลังปัญญาของแผ่นดินได้อย่างยั่งยืน ดังนี้

ด้วยการขับเคลื่อนกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงถือเป็นระบบและกลไกในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ทั้งหมด 9 ระบบและกลไก ซึ่งเป็น “นวัตกรรมการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 4.0” มีดังนี้

4.1 ระบบและกลไกการบริหารงานภายใน

ผู้บริหารระดับนโยบาย มีแนวโน้มพยายามในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้ปรัชญา ของการเป็น “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น”

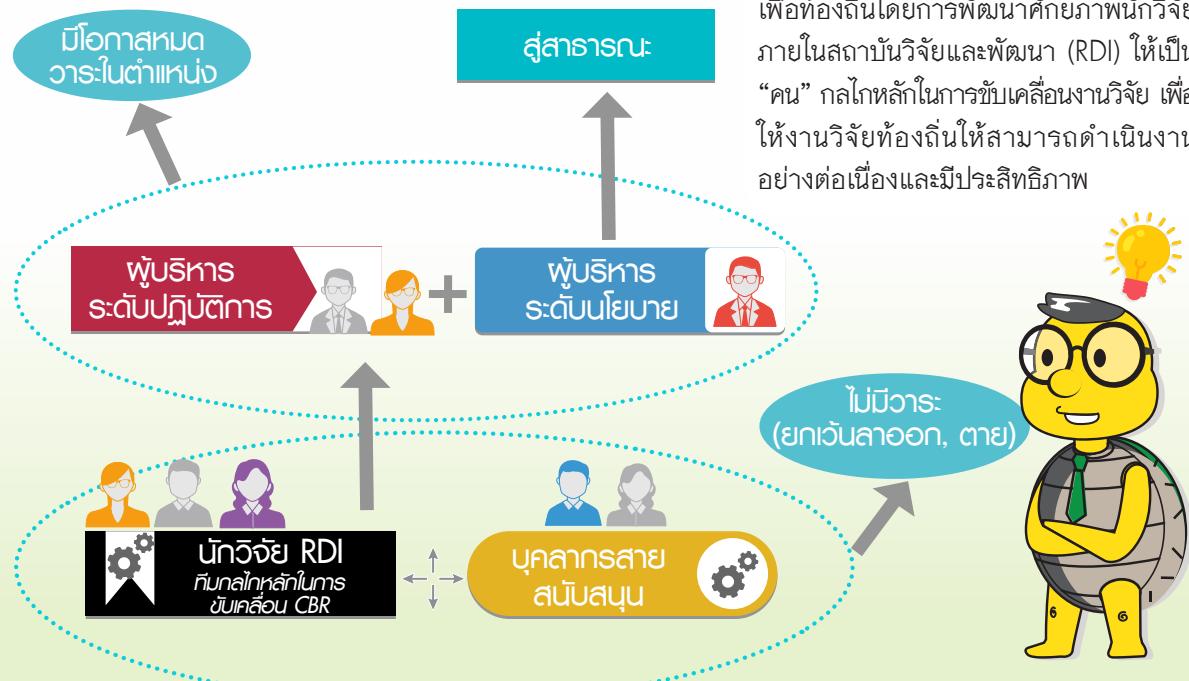
ผู้บริหารระดับปฏิบัติการ มีบทบาทหน้าที่ในการกำกับดูแล วางแผนการปฏิบัติงาน ร่วมออกแบบระบบและกลไก และร่วมตัดสินใจในการดำเนินงาน

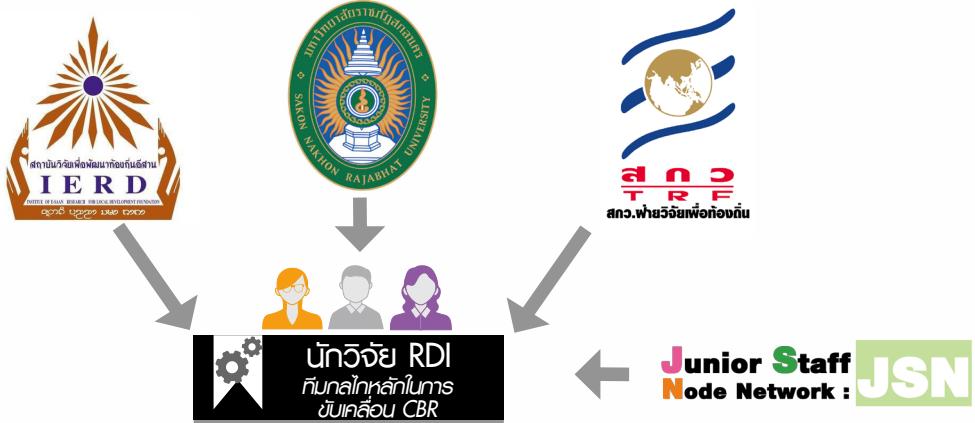
นักวิจัยสถาบันวิจัยและพัฒนา (RDI) มีบทบาทหน้าที่หลักในการขับเคลื่อนและผลิต บทเรียนการดำเนินงานวิจัย เช่น ออกแบบและวางแผนปฏิบัติการ ดำเนินการจัดกิจกรรม จับและ สรุปประเด็น ประสานงาน อำนวยความสะดวกทุกส่วน สรุปผล วิเคราะห์ ลังเคราะห์ ผลตอบแทนเรียน เขียนรายงานผลการวิจัย และเป็นพี่เลี้ยง (ที่ปรึกษา) ให้แก่ โครงการวิจัยอยู่ เป็นต้น

บุคลากรฝ่ายสนับสนุน มีบทบาทหน้าที่ ในการให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ตาม บทบาทที่ได้รับมอบหมาย ตามแผนการดำเนินงานของโครงการวิจัย

4.2 ระบบการดำเนินงานภายใน

การขับเคลื่อนการดำเนินงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นโดยการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย ภายในสถาบันวิจัยและพัฒนา (RDI) ให้เป็น “คน” กลไกหลักในการขับเคลื่อนงานวิจัย เพื่อ ให้งานวิจัยท้องถิ่นให้สามารถดำเนินงาน อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

4.3 ระบบการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย พัฒนาเพื่อเลี้ยง และเครือข่ายงานวิจัยเพื่อกองที่นี่

นักวิจัยสถาบันวิจัยและพัฒนา (RDI) ได้รับการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยผ่านพื้นที่เลี้ยงและเครือข่ายการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่นอีสาน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นรุ่นเยาว์)

นักวิจัย ได้เป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นรุ่นเยาว์ (Junior Staff Node Network : JSN) เป็นเครือข่ายในการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แก่ผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เมื่อคนหนุ่มงานรุ่นเยาว์เพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน เสริมทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของประเทศไทย

4.4 ระบบการค้นหานักวิจัยเพื่อกองที่นี่

นักวิจัยที่มีปณิธาน มีศักยภาพ มีทักษะและองค์ความรู้ ต้องการพัฒนาตนเอง ด้านการวิจัย เพื่อท้องถิ่นจากทุกคลัสเตอร์ในมหาวิทยาลัย ร่วมกับพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้ การสนับสนุนการดำเนินงานจากโครงการระบบและกลไกฯ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของโครงการวิจัย เกิดคนทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น สร้างการเรียนรู้ และสร้างการเปลี่ยนแปลง

นักวิจัย จาก 6 คน

อบรมให้ความรู้ และพัฒนาศักยภาพนักวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ CBR

พึกปฏิบัติการ ศึกษาเรียนรู้ที่ดำเนินการอย่างไร วิเคราะห์ และสรุปป้อมูลสภาพพื้นที่ ตามประเด็น ด้านทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ลงพื้นที่พัฒนาจุดยังจัดตานประดิ่นปั้นหาในพื้นที่ ที่ต่องกับความสนใจของกับนักวิจัย เพื่อหาจุด หา กับวิจัย

พัฒนาโครงการ พิจารณากลั่นกรอง ปรับแก้ตามความเห็น ข้อเสนอแนะผู้ทรงฯ

โครงการวิจัยอนุมัติ และกำลังนราบุก

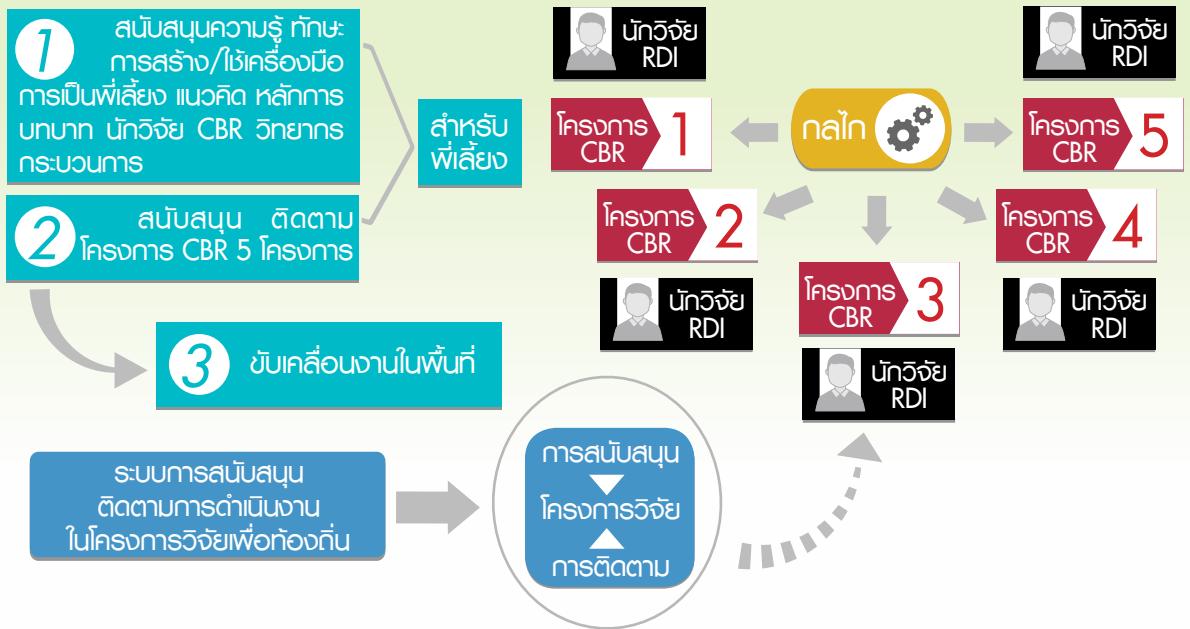
4.5 ระบบการค้นหาและการเลือกพื้นที่วิจัยในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ผู้นำชุมชน เล็งเห็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และต้องการให้คนในพื้นที่ มีองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น ผ่านกระบวนการและวิธีการ ที่ชุมชนสามารถนำไปปรับใช้ได้ง่าย

พื้นที่ ศึกษาบริบทชุมชน ด้วยภาพพื้นที่ สภาพการณ์ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แนวโน้ม การเปลี่ยนแปลงในอนาคต และความต้องการของชุมชน

นโยบายของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ให้สามารถคงอยู่ในสภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และตอบโจทย์การเป็นสถานบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เกิดการสร้างความร่วมมือกับชุมชน

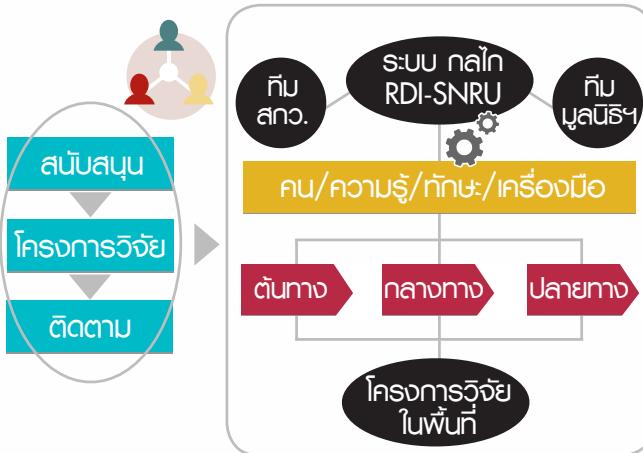

4.6 ระบบการสนับสนุน ติดตามการดำเนินงานในโครงการวิจัยเพื่อกองดัน

ระบบการสนับสนุน และติดตามการดำเนินงานในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สนับสนุน หนุนเสริม และติดตาม การดำเนินงานของโครงการวิจัยในพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว

การวางแผนบทบาทนักวิจัยสถานบันวิจัยและพัฒนาเป็นหนึ่งในนักวิจัยในโครงการวิจัยในพื้นที่เพื่อพัฒนา ศักยภาพด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งจากการจัดระบบปางบวนการตั้งต่อไป ล่งผลให้นักวิจัยสถานบันวิจัยและพัฒนา ได้รับองค์ความรู้ พัฒนาทักษะ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

4.7 ระบบการพัฒนาศักยภาพ นักวิจัยเพื่อกองดัน

ระบบการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้การสนับสนุน หนุนเสริมของ ลาก. และมูลนิธิฯ เพื่อการพัฒนาศักยภาพ สนับสนุน องค์ความรู้ เสริมสร้างทักษะ กระบวนการ วิธี การที่เกี่ยวข้อง ตลอดการดำเนินกิจกรรมของ โครงการวิจัยในพื้นที่ ตั้งแต่ ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง เพื่อให้โครงการวิจัยบรรลุเป้าหมาย ในการดำเนินงาน

4.8 ระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้าง องค์ความรู้ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างองค์ความรู้ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการตลอดจนเรียนเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งมีการตอบบทเรียนในหลายระดับชั้น เพื่อการสื่อสารข้อมูลจากการตอบบทเรียนการเรียนรู้ออกสู่แต่ละส่วนที่เกี่ยวข้อง ต่อไป ซึ่งในแต่ละกิจกรรม โครงการระบบและกลไก จะมีแนวทางหรือเล่นทางการดำเนินงานในรูปแบบดังนี้ เช่น การวางแผนการดำเนินงาน การออกแบบระบบหรือรูปแบบ การดำเนินกิจกรรม การบรึกษาหารือ การรายงานสถานการณ์ และการตัดสินใจต่าง ๆ เป็นต้น

การบทวนหลังการปฏิบัติงาน (After Action Review : AAR) ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกส่วนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้รับทราบข้อมูล การดำเนินงานไปพร้อม ๆ กันในทุก ๆ กิจกรรมการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

4.9 ระบบการสื่อสาร สนับสนุน และติดตาม การดำเนินงาน วิจัยเพื่อท้องถิ่น

ช่องทางการสื่อสาร สนับสนุน และติดตามการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีระบบหนังสือราชการ และระบบสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ซึ่งมีความหลากหลายและรวดเร็ว ในการสื่อสารข้อมูล จึงทำให้ การสื่อสาร การส่งต่อ การบรึกษาหารือ การวางแผน การตัดสินใจ การสนับสนุน และการติดตาม การดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างครอบคลุม รวดเร็ว และทั่วถึง ทำให้นักวิจัย บุคลากรที่เกี่ยวข้องในแต่ละส่วน และผู้ที่สนใจ ติดตามข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง

ผลการขับเคลื่อนระบบและกลไก

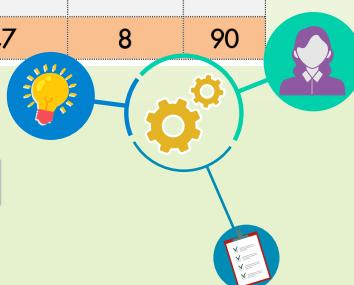
5

บทวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

การพัฒนาและขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สามารถพัฒนาคักภาพอาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการในมหาวิทยาลัย และนักวิจัยชาวบ้าน ในพื้นที่อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร จำนวน 90 คน ทำให้เกิดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เกิดระบบและกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชุดความรู้การสนับสนุนการดำเนินงาน วิจัยเพื่อท้องถิ่น และเกิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ตอบโจทย์ชุมชนท้องถิ่น จำนวน 5 โครงการ ดังนี้

โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	จำนวนนักวิจัยในโครงการ (คน)			
	อาจารย์/ นักวิจัย/ วิชาการ	นักวิจัย ชาวบ้าน	ที่ปรึกษา	รวม
1. การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรที่เหมาะสมกับพืชผักแล้งโดย การมีส่วนร่วมของเกษตรกรและภาคีเครือข่ายในเขตพื้นที่ชลประทาน อ่างเก็บน้ำห้วยต้อ	4	21	3	28
2. รูปแบบการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนของตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร	7	4	-	11
3. กระบวนการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์มะเขือเทศโดยการมี ส่วนร่วมของชุมชนม้านางอย ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร	7	7	4	18
4. การพัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีเครือข่ายตำบลตาล อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร	8	7	-	15
5. กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับโดยการมี ส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับภาคีเครือข่ายในเขตบ้านนาอ่างและ บ้านอ่างค่า ตำบลนาตาล อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร	9	8	1	18
รวมจำนวนนักวิจัยทั้งหมด	35	47	8	90

CBR: พลังปัญญาของแผ่นดิน
Community Based Research

การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรที่เหมาะสมกับพืชถูกแล้ง

โดยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและภาคเครือข่าย

ในเบตพื้นที่ชลประทานอ่างเก็บน้ำหัวยังค้อ ตำบลเต่างอย อ่าเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

อาจารย์ ดร.ปานุกพิพิพ มนบุคสุจ
||เสศ||

ผลการวิจัย พบว่า

1. บ้านนางอย-บ้านโนนปลาโลมีสภาพพื้นที่ราบเชิงเขาสภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย ดินค่อนข้างจะไม่สมบูรณ์ อุ่มน้ำได้ไม่ดี มีการปลูกพืชถูกแล้ง คือ มะเขือเทศ ข้าวโพดฝักอ่อน มันสำปะหลัง มันฝรั่ง และข้าวโพดฝักสด จำนวน 4,000 ไร่ ช่วงเวลาที่ปลูกคือ หลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว (ประมาณเดือนตุลาคมถึงเดือนเมษายน) เป็นการใช้น้ำจากการระบบชลประทานอ่างเก็บน้ำหัวยังค้อ ซึ่งปริมาณน้ำในระบบชลประทานอ่างเก็บน้ำหัวยังค้อ ในแต่ละปีมีความเพียงพอต่อการปลูกพืชถูกแล้ง (โดยมีระบบการบริหารจัดการน้ำของคณะกรรมการผู้ใช้น้ำ)

2. การใช้มีปัญญาในการอุดตอกที่สูบจากน้ำใต้ดิน เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำสำรองในช่วงที่อ่างเก็บน้ำหัวยังค้อขาดแคลน มีภูมิปัญญาจากลั่ญญาณเดือนจากธรรมชาติ คือ ขยายแมงมอ เดือนให้ทราบว่าน้ำในอ่างเก็บน้ำกำลังจะหมด เกษตรกรจะใช้น้ำบ่อตอกเข้ามาเพิ่มปริมาณน้ำนอกเหนือจากคลองลั่นน้ำ

3. เกิดยอดศาสตร์การพัฒนาการบริหารจัดการน้ำเพื่อการปลูกพืชถูกแล้ง จากเวทีสีเหลือง ของผู้ใช้น้ำ/ภาคเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

4. เกิดภูระเบียบข้อบังคับของผู้ใช้น้ำและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำหัวยังค้อ ในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรที่เหมาะสมกับพืชถูกแล้ง เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการน้ำได้อย่างยั่งยืนต่อไป

กระบวนการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์มะเขือเทศ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนางอย ตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

อาจารย์ ดร.ปิยะฉันต์ บึกน้ำดลก
แลคคูน

ผลการวิจัย พบร่วม

1. ชุมชนได้นิยาม ความหมายของ “มูลค่า” คือ รายได้จากการปลูกมะเขือเทศ เป็นเครื่องมือของเกษตรกรบ้านนางอย “คุณค่า” คือ ความสุขของครอบครัว การอยู่ดีกินดีของครอบครัว และการรักษาสิ่งแวดล้อม

2. พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงวิถีการเกษตรของชุมชนบ้านนางอย มีการผลิต การแปรรูป และการตลาดของมะเขือเทศบ้านนางอย พบว่า การผลิตมะเขือเทศมีการพัฒนากระบวนการผลิต ตั้งแต่ปลูก ดูแลรักษา จนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อส่งขายให้โรงงานห่วงโซ่หลัก แต่ยังขาดการพัฒนาเรื่องการแปรรูป และการตลาด

3. การจัดการผลผลิตมะเขือเทศของเกษตรกรบ้านนางอยหลังการเก็บเกี่ยวแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 มะเขือเทศผลสดที่มีคุณภาพดี (ประมาณร้อยละ 98 ของผลผลิตทั้งหมด) ส่วนใหญ่จำหน่ายให้แก่โรงงานห่วงโซ่หลัก และบางส่วนพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อในพื้นที่ ส่วนที่ 2 มะเขือเทศผลสดที่คุณภาพไม่ดี (ประมาณร้อยละ 2 ของผลผลิตทั้งหมด) ส่วนหนึ่งเกษตรกรนำไปเลี้ยงรัว เลี้ยงไก่ อีกส่วนจะทิ้งเป็นปุ๋ยพิชลดในแปลง

4. การสร้างกระบวนการเพิ่มมูลค่าและคุณค่า มะเขือเทศทำให้เกษตรกรผู้ผลิตมะเขือเทศบ้านนางอย ส่วนหนึ่งมีแนวคิดร่วมในการรวมกลุ่มจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน โดยใช้ชื่อว่า “วิสาหกิจชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกมะเขือเทศปลอดสารพิษและการแปรรูปบ้านนางอย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการผลิตมะเขือเทศปลอดสารพิษเพื่อเป็นวัตถุดิบในการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า โดยในเบื้องต้นจะผลิตเป็นสบู่มะเขือเทศบ้านนางอย

โครงการวิจัยรูปแบบการพัฒนาระบบการจัด สวัสดิการชุมชนของตำบลเต่างอย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

อาจารย์อุทุมพร หลอดโค ॥และคุณ

ผลการวิจัย พบว่า

1. ทัศนคติของชุมชนต่อสวัสดิการชุมชนที่เป็นตัวเงินเปลี่ยนไปเป็นสวัสดิการที่ไม่ใช่เพียง “ตัวเงิน”
2. เกิดกองบัญญารัฐสวัสดิการชุมชนเต่างอย
3. การมีรูปแบบสวัสดิการชุมชน โดยการพื้นฟูระบบสวัสดิการชุมชนแบบอดีต คือ การละสมทุนผ่านประเพณีบัญญากองข้าวหรือกองบุญ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันผ่านการระดมทุนเพื่อสร้างเลริมอาชีพ และ การพัฒนาอาชีพของคนในชุมชนโดยการเอาแย่ง
4. การพัฒนาเด็กเยาวชน ผ่านกลุ่มสภารเด็กและเยาวชน ตำบลเต่างอย เพื่อเกิดสำนักงานกิจกรรมในชุมชน ภายใต้หลักคิดร่วม คือ การมีส่วนร่วมของคนเต่างอย ร่วมกันสร้าง ร่วมกันทำ ร่วมกันรับประทาน บนฐานการให้อ่าย่างรู้คุณค่าและรับอย่างมีค่าดีครี

กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ โดยการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับภาคีเครือข่าย ในเขตบ้านนาอ่างและบ้านอ่างค่า ตำบลนาตาล อำเภอท่าขี้อ จังหวัดสกลนคร

อาจารย์คศิวรรตน ทัศนเนื้อเยี่ยม
॥เลคบุํ||

ผลการวิจัย พบว่า

1. โรคพยาธิใบไม้ตับของชุมชนบ้านนาอ่าง และบ้านอ่างค่า พบว่า มีการติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับคิดเป็นร้อยละ 38.29 โดยมี ความหนาแน่นของพยาธิใบไม้ตับส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 1 – 100 ไปต่ออุจจาระ 1 กรัม ต่ำสุด 3.25 สูงสุด 1,260.0 ปัจจัยด้านอายุมีความสัมพันธ์กับปริมาณ ความหนาแน่นของพยาธิใบไม้ตับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.188$, $p < 0.05$)

2. กระบวนการจัดการเรียนรู้และบทเรียนการจัดกระบวนการเรียนรู้โรคพยาธิใบไม้ตับที่ผ่านมาของชุมชนและภาคีเครือข่าย พบว่า มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนเข้ามามีบทบาทในการกำจัดพยาธิใบไม้ตับ ในหลากหลายวิธีการ แต่ยังพบว่าประชาชนในพื้นที่ยังคงมีการติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับ ซึ่งประชาชนมีความคิดเห็นว่าที่ไม่สำเร็จและยังคงทำให้อัตราการติดเชื้อพยาธิใบไม้ตับยังสูงอยู่นั้นเนื่องมาจาก ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักรถึงอันตรายจากพยาธิใบไม้ตับ ยังได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโรคพยาธิใบไม้ตับไม่ถูกต้องและไม่ทั่วถึง

3. กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ แบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

- ระยะที่ 1 รวมคิด ร่วมสร้าง ร่วมทำ โดยผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า และประชาชน มีส่วนร่วมกับนักวิจัยชุมชน สะท้อนการทำงานการป้องกันโรคพยาธิฯ ที่ผ่านมา ถึงความสำเร็จ ความไม่สำเร็จ โดยการร่วมทำแผนปฏิบัติการป้องกันโรคฯ

- ระยะที่ 2 แกนนำชุมชน ร่วมกับทีมวิจัย ขับเคลื่อนการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ โดยใช้ตนเอง เป็นต้นแบบ การถ่ายทอดความรู้ ชี้ชวน ให้ลด ละเลิก ปัจจัยเสี่ยง ต่อการเกิดโรคพยาธิใบไม้ตับ โดยการเชื่อมประสานการทำงานแบบภาคีเครือข่าย ในการป้องกันโรคพยาธิใบไม้ตับ ในชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

การพัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านโดยการ มีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายดำเนินการ อำเภอเตาข้อ จังหวัดสกลนครโดย

พศ.๒๕๖๗ ชาติพย์รด
ฯลฯ

ผลการวิจัย พบว่า

1. ตำบลมีภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านที่
หลากหลายซึ่งสอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรม ชาติพันธุ์
และความหลากหลายของระบบนิเวศ ทำให้มีหมู่พื้นบ้าน
ปรากฏอยู่ 5 แห่ง ได้แก่ หมู่อสมุนไพร หมู่เป่า-จอด
หม้อเหลา หมู่ขวัญและหมู่อรรอม

2. หมู่พื้นบ้านมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการเป็นที่พึ่ง
ทางการและทางใจของคนในชุมชน

3. หมู่พื้นบ้านแต่ละคนมีองค์ความรู้ในศาสตร์แขนง
ของตนเอง วิธีการ รูปแบบการรักษาที่แตกต่างกัน มีการ
หยับยืดรูปแบบและวิธีการของหมู่พื้นบ้านที่อยู่บริเวณ
ใกล้เคียงกันมาใช้ เนื่องจากภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน
บางประเภทมีการสืบทอดมาจากครุคนเดียวกัน

4. ทัศนคติและภาระให้คุณค่าต่อหมู่พื้นบ้าน พบว่า
หมู่พื้นบ้านมีหน้าที่ในชุมชนจึงทำให้คนในชุมชนมี
ทัศนคติที่ดีและยอมรับนับถือหมู่พื้นบ้านในฐานะที่เป็นหมู่
ที่รักษาโรค เป็นครุภูมิปัญญาทางการแพทย์ที่ควรค่าแก่
การยกย่องและสืบทอดองค์ความรู้นี้ไว้ให้สิ่งรุ่นหลาน

5. ปฏิบัติการเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์
พื้นบ้านมีอยู่ 4 แห่ง ได้แก่

- การจัดทำนำเสนอหมู่พื้นบ้าน
- การทำฐานข้อมูลตำรับยาหรือสูตร
รักษาของหมู่พื้นบ้าน

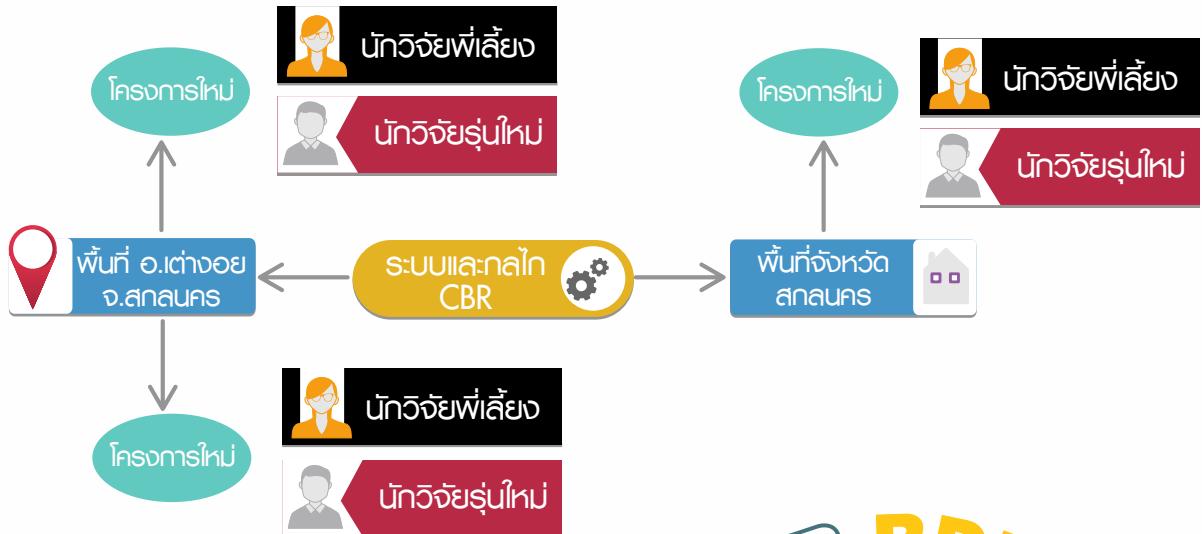
- ปฏิบัติการปลูกสมุนไพร พบว่า เป็น
กิจกรรมปฏิบัติการที่ได้รับความร่วมมือกับหน่วย
งานของรัฐ ชาวบ้านและสถานศึกษา

- การสร้างสื่อเพื่อเผยแพร่ พบว่า หมู่
พื้นบ้านและภาคีเครือข่ายมีความต้องการสร้าง
สื่อหนังสือ สื่อออนไลน์ และสารคดีเกี่ยวกับ
ภูมิปัญญาหมู่พื้นบ้าน เพื่อเผยแพร่ให้กับคนใน
ชุมชนได้รับรู้ถึงประโยชน์ของหมู่พื้นบ้านและหัน
มาใช้บริการของหมู่พื้นบ้านควบคู่กับการแพทย์
แผนปัจจุบัน

การดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนาชุมชนอย่างมั่นคง มั่งคั้ง และยั่งยืน จึงก่อเกิดการขับเคลื่อนกระบวนการวางแผนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ทั้งหมด 9 ระบบและกลไก เพื่อการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การขับเคลื่อนงานในระยะแรกไปสู่การประยุกต์ใช้ระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งประกอบไปด้วย

แผนการดำเนินงาน การวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ระยะต่อไป

การต่อยอดโครงการการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเดิมให้มีการศึกษาอย่างลุ่มลึก การประยุกต์ใช้ระบบและกลไกในการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่เดิมแต่เป็นประเด็นใหญ่การศึกษาใหม่ รวมถึงการพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นเชิงพื้นที่

ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพ “คน” จึงเป็นกระบวนการทั้งหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองจากฐานทรัพยากรที่มี “อัตลักษณ์” และ “ภูมิปัญญา” สู่การปรับตัวให้ชุมชนอยู่ได้อย่างมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของทั่วโลก

กี่ปรึกษา
อาจารย์ ดร.มาลี ศรีพรหม
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา

ข้อมูลและวิเคราะห์ภาคี
งานวิจัยและบริการวิชาการ

องค์แบบและจัดทำ
งานสารสนเทศและเผยแพร่องค์การ

พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 1,000 เล่ม
พิมพ์กี สมศักดิ์การพิมพ์